Egy 100 évvel ezelőtti esemény, ami az erdélyi gyógyszerészképzést is érintette

Péter H. Mária

Marosvásárhelyi Orvosi, Gyógyszerészeti, Tudomány- és Technológiai Egyetem, Gyógyszerészeti Kar

AUTHOR AFFILIATION

University of Medicine, Pharmacy,
Sciences and Technology of Târgu Mureș

CORRESPONDING AUTHOR

Péter H. Mária

University of Medicine, Pharmacy,
Sciences and Technology of Târgu Mureș
Str. Gh. Marinescu, nr. 38.
540139 Târgu Mureș, România
Email: peterhmaria@yahoo.com

An event that impacted the Transylvanian pharmacist education 100 years ago

ABSTRACT

In Kolozsvár, on 17th of September 1872, a Hungarian royal university was founded with 4 faculties 1- Law and Political Sciences, 2. Medical, 3. Arts (liberal), Language and History of Science, 4. Mathematics and Natural History faculties. In 1881 the University picked up the Ferencz József University of Science name. There was no independent Medicine training faculty at this time yet. Pharmacists were taught in the Medical and Natural History faculties. In December 1918, during the first world war, Kolozsvár was moved under Romanian rule. On the 9th of May in 1919 the Romanian authorities called the academic senate (school staff) to do loyalty oath for the Romanian king. This was refused by the university teachers. After this event, teachers were moved out from this building along with the entire equipment of the University, and the place was occupied by the Romanian university. As, by this, the Hungarian language academic education became impossible the first stage of the life of (Hungarian King) Ferencz József University of Science ended. First, the major part of the professors and students emigrated to Budapest while later on in 1921 the University was temporarily established in Szeged. The University in Szeged took not only the legal continuity of the institute through its name but its professors also maintained and cherished all the traditions of the institute through many long coming years. Starting from 1921/1922 many student with transylvanian origin obtained pharmacist's degree here many of whom later returned and worked in their native country.

Keywords: University Franz Iosif, pharmacist education

KIVONAT

Kolozsváron 1872. szeptember 17-én Magyar Királyi Tudományegyetemet alapítottak négy karral: 1. jogi és államtudományi, 2. orvosi, 3. bölcsészeti, nyelvi és történelemtudományi, 4. matematikai és természettudományi karokkal. 1881-től felvette a Ferenc József Tudományegyetem nevet. A gyógyszerészképzésnek ekkor még nem volt önálló kara. A gyógyszerészek oktatása az egyetem két karán, a Matematika - Természettudományi és az Orvosi Kar keretében történt.

Az első világháború végén, 1918 decemberében Kolozsvár román uralom alá került. A román hatóságok 1919. május 9-én felszólították az egyetemi tanácsot, a tanári kart, hogy tegyen hűségesküt a román király iránt. Ezt, a tanári kar elutasította. Ezt követően a tanárokat eltávolították az épületekből az egyetemi épületeket teljes berendezésükkel, az ősszel megalapítandó

ARTICLE HISTORY

Received: 10-Feb-2019

Accepted: 28-Feb-2019

DOI: 10.2478/orvtudert-2019-0005

román egyetem részére lefoglalták. Ezzel Kolozsváron lehetlenné vált a magyar tannyelvű oktatást biztosító egyetem működésének lehetősége. Így a m. kir. Ferenc József Tudományegyetem életének első szakasza bevégeződött. Az egyetemi tanárok és a hallgatóság nagy része előbb Budapestre menekült, majd 1921-ben az egyetemet "ideiglenesen" Szegedre telepítették. A Szegedre került egyetem nemcsak nevében vállalta a jogfolytonosságot, Kolozsvár

professzorainak és oktatóinak többsége az egyetem hagyományait éveken át ápolták. Már az 1921/22-es tanévtől kezdődően több erdélyi származású gyógyszerészhallgató kapott itt gyógyszerész oklevelet, sőt doktori fokozatot is. Ezek többsége visszatért Erdélybe és itt gyógyszerészként dolgozott.

Kulcsszavak: Ferenc József Tudományegyetem, gyógyszerész-képzés

Trefort Ágoston vallás és közoktatásügyi miniszter **1872. szeptember 17-én** a kolozsvári egyetem alapításával kapcsolatos törvényjavaslatot terjesztett az Országgyűlés elé. A Parlament által elfogadott **1872- évi XIX törvényt** az uralkodó, Ferenc József október 12-én szentesítette. A Törvény 1. §-a szerint: „*Kolozsvárott a tanszabadság elvének alapján Magyar Királyi Tudományegyetem állíttatik fel.*” Az egyetemet négy karral hozták létre:

1. jogi és államtudományi,
2. orvosi,
3. bölcsészeti, nyelvi és történelemtudományi,
4. matematikai és természettudományi karokkal.

1881-ben felvette a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem nevet (továbbiakban FJTE).

Ekkor a gyógyszerészképzésnek még csak karközi jellege volt. Az egyetem két karán, a Matematika-Természettudományi és az Orvosi Kar keretében történt a gyógyszerészek oktatása. A kellő gyakorlati tevékenységgel (3-5 év) rendelkező és sikeres *tirocinális* vizsgával lehetett felvételt nyerni az egyetemre. Előbb egy évig a Matematika-Természettudományi Karon, majd az Orvosi Karon még egy évig folytatódott a képzés [1].

Az **I. tanév** első félévi tantárgyai a *természetan*, az *állattan* és az *ásványtan* voltak heti 5-5 órában. A második félévben *vegytani* gyakorlatok heti 15 órában, általános és kísérleti *vegytan* heti 5 órában, továbbá *növénytan* elméleti és gyakorlati, növény meghatározások és szövet-tani vizsgálatokkal együtt heti 5 órában. Az elővizsgálati szigorlatot a Matematika-Természettudományi Karon kellett letenniük, még pedig természetanból az I. félév végén, vegytanból és növénytanból a II. félév végén, később mind három tantárgyból egy napon is lehetett vizsgázni. Az elővizsgálatokon a bizottság elnöke mindig a Matematika-Természettudományi Kar dékánja volt, a bizottság tagjai pedig a miniszter által kijelölt szaktanárok voltak. A hallgatók az elért eredményeikről bizonyítványt kaptak.

A **II. tanévet** az Orvosi Karon az első évet sikeresen elvégzett hallgatók végezhették el. Itt a gyógyszerészhallgatóknak a következő tantárgyakat tanították: *gyógysze-*

risme, gyógyszerismereti szövetan, kísérletes méregtan, kísérleti gyógyszerhatástan és később bevezették a *közegészségtant* is. A II. éves gyógyszerészhallgatók az Orvosi Karon tették le az előírt gyakorlati és elméleti szigorlatokat. A vizsgáztató bizottság elnöke a mindenkori orvoscari dékán volt, rajta kívül még egy vagy két miniszteri küldött és egy vagy két gyakorló gyógyszerész is részt vett a jelöltek tudásának elbírálásában. A gyakorlati szigorlaton az *elemző és gyógyszerészeti vegytan*, valamint a *gyógyszerismereti* tudásukat ellenőrizték. Az elméleti szigorlat tárgyai az általános és gyógyszerismereti vegytan, a gyógyszerismeret és a *gyógyszerészeti műtan* (gyógyszerkészítés) voltak. Ha mindezeket sikeresen vizsgázott a jelölt, következett a felesketés (eskütétel) a bizottság elnöke és tagjai jelenlétében, majd a gyógyszerészmesteri (*magister pharmaciae*) diploma átvétele [2].

Kolozsváron, az ily módon történt gyógyszerészképzés eredményeként az 1873/74-es tanévtől kezdve, az 1918/19. évi elmenekülésig, vagyis 46 tanév alatt, kevesebb, mint 1000 okleveles gyógyszerész került ki az egyetem padjaiból, ami átlagban évi 23,7 gyógyszerészt jelent. Ezek nagy része erdélyi származású volt, így a kolozsvári egyetemi képzés jelentősen növelte az okleveles gyógyszerészek számát Erdélyben. Azonban az utolsó, az 1919/20-as tanévben már csak nagyon kevesen tudták letenni szigorlataikat és azt követve az esküt is, mert a II. félév befejezése előtt már az egyetemnek el kellett menekülnie.

Az első világháború végén, **1918 decemberében** Kolozsvár román uralom alá került. Annak ellenére, hogy a román hatóságok egyre inkább hangoztatták az egyetem „átvételének” szükségességét, a FJTE a korábbi keretek közt igyekezett tovább működni mind a 4 karral. 1919. május 9-én felszólították az egyetemi tanácsot, a tanári kart, hogy tegyen hűségesküt a román király iránt. A tanári kar ezt elutasította arra hivatkozva, hogy még tisztázatlan az államhatalmi helyzet, mivel ez a béke megkötése előtt, a hágai egyezmény értelmében jogosulatlan lett volna. Erre május 12-én három gyalogsági szakasz vette körül az egyetemet, katonai segédlettel a tanárokat

eltávolították az épületekből és az egyetemi épületeket teljes berendezésükkel az ősszel megalapítandó román egyetem részére lefoglalták. Ezzel Kolozsváron lehetlenné vált a magyar tannyelvű oktatást biztosító egyetem működésének lehetősége. Így a m. kir. Ferencz József Tudományegyetem életének első szakasza bevégeződött.

Az Erdélyt Romániának ítélő **1920-as trianoni** egyezmény után egyes tanárok Kolozsvárt próbáltak felekezeti egyetemet alapítani, azonban sikertelenül. Az egyetemi tanárok és a hallgatóság nagy része elmenekült Budapestre, hogy folytatni tudják tevékenységüket. Mivel közben a pozsonyi egyetem is oda menekült, csak igen szűkös körülmények közt tudtak működni. A felmerült nehézségek megoldására megindult a szervezkedés. Szeged város meghívására 1921-ben „ideiglenesen” Szegedre telepítették le a FJTE-et.

Az első világháborút követően, pontosabban a trianoni békeszerződés aláírása (**1920. június 4.**), majd ratifikálása után Magyarország parlamentje 1921. évi június hó 25-én jóváhagyta az 1921. évi XXV. Törvénycikket, amely kimondta, hogy „a trianoni béke következtében történt elvesztése miatt az 1872. évi XIX. törvénycikkkel felállított m. kir. Ferencz József Tudományegyetem ideiglenesen Szegeden nyert elhelyezést”. [1].

Ezután rövid időn belül, **1921. június hó 26-án** ez a törvénycikk meg is jelent az *Országos Törvénytárban*. Ekkor jogilag nem egy új egyetem alapítása, létrehozása történt, hanem áthelyezése a kolozsvári FJTE keretein belül, mivel változás az egyetem szervezeti fölépítésében nem következett be, nevét továbbra is megtartotta és az elkövetkezőkben is négy karral működött [2].

A Szegedre került egyetem nemcsak nevében vállalta a jogutódlást. Kolozsvári professzorainak és oktatóinak többsége az egyetem hagyományait éveken át ápolta. A Matematika–Természettudományi Karról a gyógyszerészhallgatókat oktatók közül **Széki Tibor, Györffy István, Pfeiffer Péter**, az Orvostudományi Karról pedig **Rigler Gusztáv, Issekutz Béla, Kőszegi Dénes**, majd Dávid Lajos mentek Szegedre. Csak néhány gyógyszerészhallgató, akik a román nyelvet ismerték, maradtak Kolozsváron és ott próbálták letenni elmaradt szigorlataikat. Így például Kelp Frigyes, Knöpfler Zsigmond, Dienes Erik, Wonesch Miksa. Szegeden az első években a hallgatóknak jelentékeny része a kolozsvári egyetem hallgatóiból került ki [3].

Gyógyszerészképzés folytatása Szegeden

Miután a Kolozsvárról elmenekült FJTE rövid budapesti tartózkodás után végül Szegeden kapott elhelyezést, 1921. október 9-én ünnepélyes keretek közt megtartották az egyetemi év megnyitóját [4,5]. Az egyetem kiadásában ismét évente megjelentek az Almanach és Beszámoló c. kiadványok. Az első években az egyetem sok száz vidéki hallgatójának elhelyezése és ellátása még nehezen megoldható gond volt. Az 1921/22-ben megalakuló és 220 taggal bíró *Székel Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete* [SZEFE] sokat segített e probléma megoldásában. [6]

Az egykori kolozsvári gyógyszerészhallgatók közt volt olyan is, aki már Budapesten folytatta a Kolozsváron megkezdett tanulmányait. Így például **Császár Irénke** (Marosvásárhely, 1895. szeptember 24.). Ő még Kolozsváron az 1918/19-es tanévre a Matematika–Természettudományi Karon a II. félévére beiratkozott és 1919. március 11-én letette fizikából az elővizsgálati szigorlatát [3]. A II. tanévi tanulmányait már Budapesten, az Orvosi Karon folytatta. Ott, 1922. június 12-én kapott gyógyszerész oklevelet. Ezután hazatért Erdélybe, előbb Szovátán, majd Parajdon dolgozott az 1949. évi gyógyszerész-tár államosításig, ezt követően pedig Makfalván.

Szegeden, mikor az első, az 1921/22-es tanév elkezdődött, több Erdélyből jött hallgató jelentkezett részben tanulmányai folytatására, részben pedig megkezdésére miután tirocínális vizsgájukat Kolozsváron letették. Az **1921/22-es** tanév I. félévében Románia területéről 38 elsőéves és 23 másodéves gyógyszerészhallgató iratkozott be. Hasonló volt az **1922/23-as** tanévben a Romániához csatolt területekről származó gyógyszerészhallgatók száma is, az I. éveseknél 24, a II. éveseknél 19 volt az összesen 68, illetve 54 gyógyszerészhallgató közül [7].

Vannak a kolozsvári FJTE-re olyan beiratkozott gyógyszerészhallgatók is, akik a Szegedre való elmenekülés miatt az előírt gyakorlati és elméleti szigorlataikat már nem tudták Kolozsváron letenni, ezért Szegeden vizsgáztak és ott avatták fel őket gyógyszerészmesteré. Ilyen volt **Konrád Kálmán** (1893-1970) is, akinek gyakornoki éve alatt kellett hadba vonulnia, majd hazatérése után, 1919. február 13-án még beiratkozhatott a Matematika–Természettudományi Karra, vizsgáit azonban már nem

tudta letenni. 1921-ben Budapesten folytatta, majd a II. évét mint rendkívüli hallgató már Szegeden fejezte be és itt 1922. december 10-én eskették fel gyógyszerészé [8]. Ugyanilyen helyzetben volt **Ajvász Árpád** (1899–1965) is, aki harctéri szolgálata miatt Szegeden folytatta egyetemi tanulmányait, 1922-ben ott kapott oklevelet.

Még megemlítiük azokat, akik hadba vonulásuk miatt már nem is tudták Kolozsváron megkezdeni egyetemi tanulmányait. Többségük harctéri szolgálatuk miatt gyakorlati éveik megszakítása által csak leszerelésük után már Szegeden kezdték, vagy ott folytatták egyetemi tanulmányait és az oklevelüket is ott kapták meg. Így **Bari Zsigmond** (1900–1994) és **Elekes Imre** (1900–1999) gyógyszerészhallgatók, már az első oktatási évben, az 1921/22-es tanévre be tudtak iratkozni [8]. A további években is voltak Erdélyből menekült hallgatók. Az 1923/24-es tanévben 52, míg az 1924/25-ös tanévben 35, az 1925/26-os tanévben pedig 21 gyógyszerész-mesteri oklevelet bocsátottak ki, köztük több Erdélyből menekültnek. Így **Ferencz József** (Nagyajta, 1901. november 11) 1924-ben; **id. Horváth Tibor** (Egerbegy, 1898. december 16) 1926-ban, **Nits Sándor** (Kraszna, 1904. augusztus 26) 1927-ben kapott Szegeden oklevelet [9].

Rajtuk kívül vannak olyanok is, akik nem voltak erdélyi származásúak, majd egyetemi tanulmányaikat Kolozsváron végezték, Szegeden kaptak oklevelet és továbbra is Magyarország területén helyezkedtek el. Ilyen volt például **Tukáts Sándor János** (Szeged, 1893. július 27), aki Kolozsváron 1918. június 3-án iratkozott be az Orvosi Karra, a II. tanév pótfélévére. 1918. december 14-én elméleti gyógyszerész szigorlatát kitűnő eredménnyel tette le, de már nem tudták felesketni. Hadba kellett vonulnia, majd Szegeden folytatta, ahol az 1921/22-es tanévben már a doktori fokozatot is elnyerte és 1923-ban már tanársegéd, majd adjunktus, végül tanár lett a Gyógyszerismereti Intézetnél.[10]

Az **1. táblázatba** néhány olyan erdélyi származású gyógyszerészhallgatókat mutatunk be, akik tanulmányait a Szegedre telepített FJTE-en fejezték be és miután ott megkapták oklevelüket, hazatértek.

Erdélyi származású gyógyszerészdoktort is avattak Szegeden. Így a már említett marosvásárhelyi születésű **Bari Zsigmond** gyógyszerészt 1925. december 4-én avatták doktorrá. Ő már 1920-ban Budapesten letette a gyógyszerész-gyakornoki vizsgát, és felvételt nyert az egyetemre, de miután 1921-ben a kolozsvári FJTE

1. táblázat. Példák azon erdélyi származású gyógyszerészhallgatók közül, akik Szegeden 1921/22-es tanévtől 1929-ig kaptak oklevelet, majd visszatértek Erdélybe.

Erdélyi származású gyógyszerészhallgatók		Szegedi oklevél kelte / tanév	Későbbi munkahelyeik
Neve	Születési helye, ideje		
Konrád Kálmán	Székelykeresztúr, 1893. máj. 28.	1921/22	Csíksszentmárton, Karcfalva
Wéber András, ifj.	Parajd, 1900. szept. 24.		Parajd
Ajvász Ajtony Árpád	Székelykeresztúr, 1899. szept. 18.	1922/23	Csíksszereda
Elekes Imre	Oklánd, 1900. jan. 22.		Nagybánya, Marosvásárhely
Bonyhai Kálmán	Erdőgyarak, 1899. jún. 10.		Nagyvárad
Ferencz József	Nagyajta, 1901. nov. 11.		Tövis, Kolozsvár
Ifj. Béress József	Lovasberény, 1901. júl. 9.	1923/24	Máramarossziget
Bíró Géza	Petrozsény, 1902. júl. 8.		Kolozsvár
Scheitz Endre	Bonyha, 1901. máj. 25.	1924/25	Bonyha, Dicsőszentmárton
Kövesdy László	Kraszna, 1902. dec. 19.	1925/26	Apahida, Szászmedgyes
Id. Horváth Tibor	Egerbegy, 1898. dec. 16.		Mádéfalva
Inczeffy Károly	Tövis, 1904. júl. 1.		Bonchida, Tövis, Marosvásárhely
Weinrich Zsófia	Alsóajta, 1899. dec. 13.	1927/28	Aranyosmedgyes, Sárközújlak
Szentirmay Seszták Géza	Nagybánya, 1899. nov. 10.		Nagybánya, Nagysomkút,
Velits Ödön, ifj.	Torda, 1901. okt. 8.		Torda
Duschka József	Fogaras, 1902.		Fogaras
Görög László	Szatmárhely, 1901. máj. 19.	1928/29	Nagyvárad, Kolozsvár
Szeibel József,	Gilvács, 1902. dec. 30.		Halmi, Szatmár

Szegeden kapott elhelyezést, ide ájtott, az 1921/22-es tanévtől kezdve mindkét évet Szegeden végezte és 1923-ban gyógyszerészi oklevelet, majd 1925-ben „*summa cum laude*” minősítéssel a gyógyszerészdoktor címet is megkapta. Egy ideig ott is maradt, később Pécsre telepedett le, ahol az egyetemi gyógyszertár vezetésével bízták meg, 1940-ben magántanárrá habilitálták, ebben a minőségében 1942/43. tanévtől kezdve részt vett az oktatásban, a gyógyszerteran keretében speciálkollégiumot hirdetett orvostanhallgatóknak, heti két órában, *Gyógyszerkészítmények és vizsgálataik* címmel [9]

Még a Marosújíváron született **Csegezy Gézá**t (1900. febr. 18. – 1944 - öngyilkos lett) említjük meg, aki Szegeden 1926. március 18-án lett gyógyszerészdoktor, majd ezt követően pár évig, az 1925/26-os tanévtől 1927/28-ig a Közegészségtani Intézetben tanársegédként, később, mint egyetemi adjunktus a Tihanyi biológiai Intézet általános biológiai osztályánál dolgozott.

Az erdélyi származású **Scheitz Endrét** (Bonyha, 1901. máj. 25. - Dicsőszentmárton, 1982. jún. 11.) 1928. december 4-én avatták gyógyszerészdoktorrá, ezután hazatért [10].

Végül még meg kell említenünk **Ajtai Mihály** gyógyszerészt (Zalatna, 1907. júl. 23. –Marosvásárhely, 1992. jún. 3.) is, aki bár Kolozsváron a román tannyelvű egyetemen kapott gyógyszerész oklevelet, de később, 1935-ben Szegeden gyógyszerészdoktorrá avatták. Hazatérése után Marosvásárhely neves gyógyszerésze lett és tevékenyen részt vett a fiatal gyógyszerészek továbbképzésében.

Szegeden 1923 és 1940 között több mint 70 erdélyi származású gyógyszerész tette le approbációs vizsgáját és hazatértük után oklevelük nosztrifikálását is kérték. [10]

Következtetés

1919-ben a májusi események következtében elmenekült a Ferenc József Tudományegyetemem, és pár év után Szegeden folytatta tevékenységét. A gyógyszerészképzést is befolyásolta ez a történelmi esemény. Vannak, akik Budapesten vagy Szegeden folytatták tanulmányaikat, de olyanok is akik a magyar nyelvű egyetem helyébe lépett román tannyelvű I. Ferdinand egyetemen tették

le az elmaradt szigorlataikat. A magyar nyelvű egyetemi oktatás csak a bécsi döntést követően, 1940-ben tért vissza Kolozsvárra, az orvosi kart pedig 1945-ben Marosvásárhelyre költöztették. Ezek az események továbbra is befolyásolták a még mindig fennálló karközi gyógyszerészképzést. Az 1948-as tanügyi reform által létrehozott magyar tannyelvű Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet keretében létrejött önálló Gyógyszerészeti Kar úgy tűnt megoldotta a magyar nyelvű gyógyszerészképzést. Azonban ma már, 100 év után, 2019-ben a marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés elsorvasztásának lehetünk tanúi.

Irodalom

1. Halmai János - A korszerű gyógyszerészképzés kialakulása Magyarországon 1876-1945. *Communicationes Hist. Artis med.*, 1969, 51-53, 207-209.
2. Rádóczy Gyula - A magyarországi gyógyszerészképzés fejlődése. *Communicationes Hist. Artis med.* 1987, 117-120, 39-68.
3. *** Románia Országos levéltára, Maros megyei Igazgatóság. Fond 576, Facultate de Medicina Franz Iosif, 1259, 1285, 1286, 1289 sz. állományok: Orvostudományi és gyógyszerészhallgatók Anyakönyvei és Gyógyszerészhallgatók gyakorlati és elméleti szigorlati jegyzőkönyvei.
4. Erős István: (szerk.) - 90 éves a szegedi gyógyszerészképzés. Szeged, 2011. 18-20.
5. Makk Ferenc, Marjanucz László (szerk.) - A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581-2011). Szeged, 2011.
6. Szabó Tibor, Zallár Andor- A Szentgyörgyi Albert Orvostudományi Egyetem története. 1. rész: Orvostudományi Kar 1921-1944. Szeged, 1992.
7. Novák István (szerk.) - A Szegedi gyógyszerészképzés és a Gyógyszerésztudományi Kar. *Studia Medica Szegediensia*. Szeged 1976. 16, 35, 36.
8. A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Almanachja az 1921/22-es tanévre. Szeged. 1922. 99-100; A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Almanachja az 1922/23-as tanévre; A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Almanachja az 1925/26-os tanévre; A szegedi m. kir. Ferenc József tudományegyetem beszámolója 1922/23. - 1926/27. évi működéséről. Szeged 1929.
9. Botz Lajos, Lárencz László, Molnár Béla- Bari Zsigmond. In: Lárencz László, Szabó László Gy. - Dél-Dunántúl neves gyógyszerészei. Pécs. 2014. 35-38.
10. Györffy István (szerk.) - Beszámoló a szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem 1927/28 és 1928/29 évi működéséről.